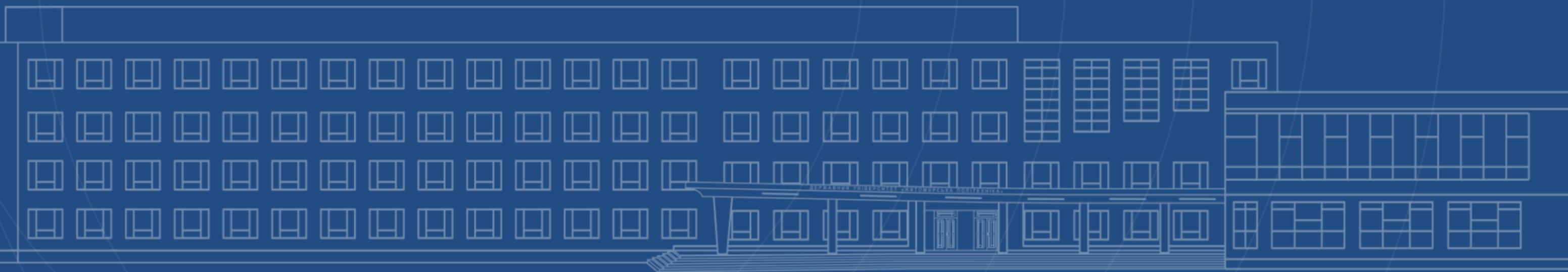

ТЕМА 9. ПРАВОВИЙ СТАТУС І ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Держава як ключовий суб'єкт забезпечення економічної безпеки
2. Система органів публічної влади у сфері економічної безпеки
3. Роль правоохоронних в забезпеченні економічної безпеки
4. Роль контрольних органів в забезпеченні економічної безпеки
5. Приватний сектор і громадянське суспільство у забезпеченні економічної безпеки

Вступні питання для дискусії

1. Чи може держава бути ефективним суб'єктом забезпечення безпеки, якщо вона одночасно виступає і як мега-регулятор, і як найбільший власник (акціонер) у стратегічних галузях? Чи виникає тут конфлікт інтересів?
2. Економічна безпека – це виключне право держави (прерогатива влади) чи її юридичний обов'язок перед суспільством?
3. Чи несе відповідальність держава за недосягнення встановлених індикаторів безпеки?
4. Чи можливе створення одного «супер-органу» з питань економічної безпеки (наприклад, Міністерства безпеки)?
5. Чи може громадський контроль за використанням бюджетних коштів (наприклад, через платформу Prozorro) вважатися повноцінним суб'єктом захисту національних економічних інтересів?

1. Держава є фундаментальним суб'єктом у системі забезпечення національної та економічної безпеки. Це обумовлено її монополією на встановлення правових норм, застосування легітимного примусу та розподіл стратегічних ресурсів.

3. Президент України посідає центральне місце як гарант державного суверенітету та здійснює загальне керівництво у сфері національної безпеки. Він затверджує ключові стратегічні документи, такі як Стратегія економічної безпеки України.

2. Роль держави проявляється через діяльність вищих органів влади, які формують керуючу підсистему безпекового сектору. Національна та державна безпека збігаються, коли держава розглядається як апарат реалізації національних інтересів, у тому числі економічних.

4. Інструменти впливу: Стратегічне планування (визначення цілей та механізмів захисту), демократичний цивільний контроль (забезпечення законності органів сектору безпеки) та санкційна політика щодо суб'єктів, які загрожують національним інтересам.

Держава в системі економічної безпеки володіє монополією на легітимне втручання в економічні процеси.

Правосуб'єктність держави виступає одночасно у трьох ролях:

1. Встановлення обов'язкових правил (нормативна функція) – *Imperium* (Влада);
2. Управління стратегічними активами (державний сектор) – *Dominium* (Власність);
3. Забезпечення фінансової стійкості через податкову та бюджетну політику – *Fiscus* (Скарбниця).

Теоретична проблема: Конфлікт між функцією «*арбітра*» (захист конкуренції) та функцією «*гравця*» (підтримка державних підприємств).

Система органів публічної влади у сфері економічної безпеки характеризується ієрархічністю та спеціалізацією, що дозволяє забезпечувати комплексне охоплення всіх сфер економічного життя.

Рада національної безпеки і оборони України (РНБО):

Виступає як координаційний центр, де відбувається узгодження інтересів різних гілок влади та силових структур. Зосереджується на енергетичній незалежності, протидії тінізації фінансових потоків та захисті стратегічних підприємств.

Кабінет Міністрів України (КМУ):

Як вищий орган у системі виконавчої влади, спрямовує діяльність міністерств, забезпечує фінансову стабільність, управляє державним боргом та створює сприятливий інвестиційний клімат.

Сектор безпеки і оборони:

Міністерство внутрішніх справ (МВС): Координує роботу Національної поліції та Державної прикордонної служби, протидіє загальній злочинності та забезпечує безпеку на кордоні.

Міністерство оборони: Забезпечує воєнну безпеку, що є базою для стабільного функціонування економіки.

Спеціалізовані служби: Наприклад, Держспецзв'язку, яка відповідає за кібербезпеку економічного сектору.

Питання для обговорення:

В умовах економічної кризи чи війни, чи має право Президент України (як гарант суверенітету) призупиняти дію окремих ринкових свобод без запровадження воєнного стану?

У разі банкрутства стратегічного державного підприємства, чи повинна держава застосовувати спеціальні правові процедури порятунку, які дискримінують приватних кредиторів заради «економічної безпеки»?

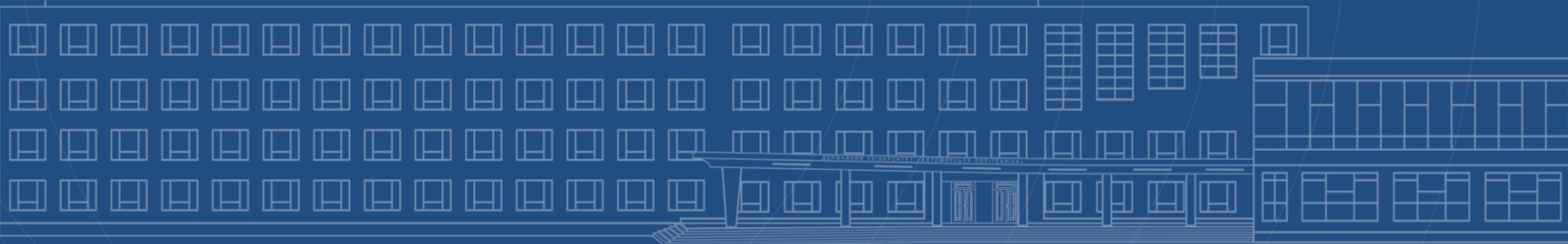
Правоохоронні органи становлять силовий блок, діяльність якого спрямована на запобігання, виявлення та розслідування злочинів у фінансовій системі.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ): Створене як єдиний аналітичний орган для боротьби з економічною злочинністю. Його правовий статус заснований на аналітичній спрямованості (Big Data) замість суто реактивного реагування.

БЕБ оцінює загрози, розслідує порушення у сфері публічних фінансів та використання міжнародної допомоги.

Стаття 1. Статус Бюро економічної безпеки України.

Ст.1. Бюро економічної безпеки України - це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Служба безпеки України (СБУ): Після створення БЕБ її компетенція була звужена до контррозвідувального захисту економічного потенціалу, боротьби з тероризмом (у т.ч. його фінансуванням) та захисту критичної інфраструктури від диверсій.

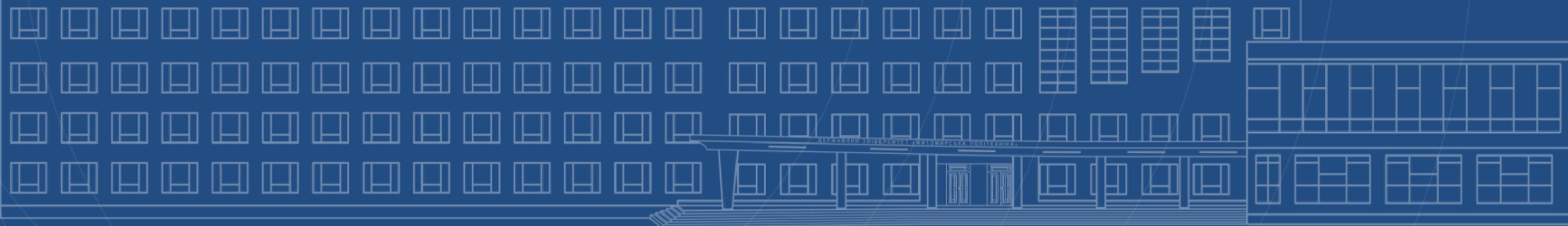
Національна поліція (Департамент стратегічних розслідувань): Фокусується на боротьбі з організованою злочинністю, що має вплив на економіку, протидії рейдерству та незаконному обігу підакцизних товарів.

АРМА (Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами) – спеціальний орган зі статусом виконавчої влади, що поєднує аналітичну (розшук) та господарську (управління) функції.

- Виявлення активів, прихованих у складних офшорних юрисдикціях або через підставних осіб. Це забезпечує невідворотність економічних втрат для порушника.
- Забезпечення того, щоб арештовані активи (заводи, яхти, нерухомість) не втрачали своєї вартості та продовжували працювати на економіку держави через професійних управителів.
- Конфіскаційний інструментарій: АРМА є ключовою ланкою у реалізації санкційного механізму та конфіскації активів осіб, що загрожують нацбезпеці.
- Належність АРМА до складу мережі CARIN (Camden Asset Recovery Inter-Agency Network) в контексті економічної безпеки забезпечує можливості для транскордонного повернення капіталів.
- Правоохоронні органи часто «заморожують» бізнес під час слідства, що шкодить економічній безпеці (зупинка виробництва, звільнення людей). АРМА правовими засобами забезпечує безперервність бізнес-процесів навіть під арештом.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Хто несе юридичну відповідальність за збитковість активу, переданого в управління АРМА, якщо суд згодом виправдає власника?

НАБУ (Національне антикорупційне бюро України)

орган зі спеціальним статусом, що здійснює протидію корупційним загрозам, які вчиняються вищими посадовими особами та загрожують національній безпеці.

ст. 1 Закону Про Національне антикорупційне бюро України, Національне антикорупційне бюро України (далі - Національне бюро) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

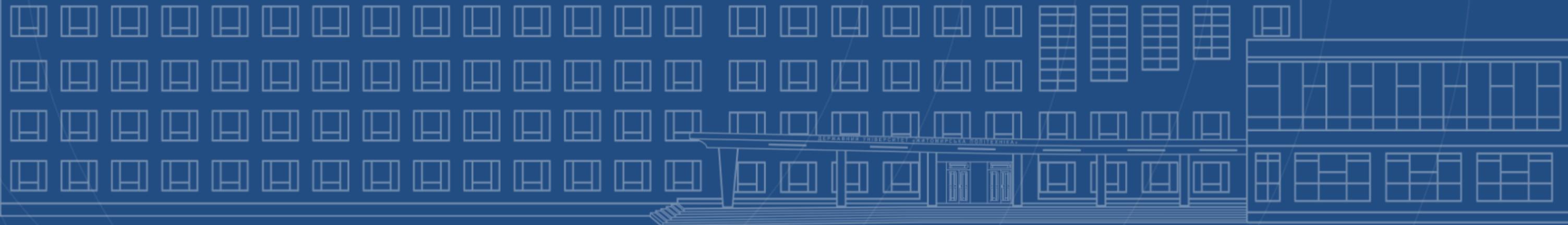
Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції.

Важливо підкреслити виняткову підслідність (ст. 216 КПК). НАБУ працює лише тоді, коли є поєднання двох факторів: спеціальний суб'єкт (топ-посадовець) та/або розмір шкоди (понад 500 прожиткових мінімумів).

- Діяльність НАБУ спрямована на усунення схем у стратегічних галузях (енергетика, оборонно-промисловий комплекс, інфраструктура), що дозволяє знизити собівартість державних послуг та товарів.
- НАБУ реалізує свої функцію через співпрацю з САП (Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою) та органами прокуратури, які мають представницькі функції в суді.
- НАБУ фокусується на злочинах, де розмір предмета злочину або завданої шкоди перевищує встановлені законом межі (висока матеріальна межа), що безпосередньо корелює з макроекономічними показниками безпеки.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Чи забезпечує чинний «спеціальний статус» НАБУ та БЕБ їх реальну автономію від політичного впливу Кабінету Міністрів, чи цей статус потребує додаткового конституційного закріплення?

Контрольні органи виконують превентивну функцію, здійснюючи нагляд за дотриманням правил ще до моменту вчинення кримінального правопорушення.

Державна податкова служба (ДПС): здійснює контроль за повнотою сплати податків та протидіє тінізації економіки через ризикоорієнтований підхід.

Державна митна служба (ДМС): захищає економічні інтереси через контроль за додержанням законодавства про митну справу, боротьбу з контрабандою та наповнення бюджету.

Державна аудиторська служба (Держаудитслужба): реалізує державний фінансовий контроль через аудити та інспектування, захищаючи державні інтереси та виявляючи збитки.

Антимонопольний комітет України (АМКУ): Забезпечує захист економічної конкуренції, здійснює контроль за концентраціями суб'єктів господарювання та моніторинг державної допомоги бізнесу.

У демократичній державі економічна безпека потребує активної участі недержавних суб'єктів.

Приватний сектор (бізнес): виступає одночасно і об'єктом захисту, і суб'єктом, що формує запит на безпеку. Для бізнесу безпека означає непорушність прав власності та передбачуваність регуляторного середовища.

Рада бізнес-омбудсмена, основними завданнями якої є:

1) підготовка під керівництвом сторін Меморандуму пропозицій до законопроекту щодо утворення установи бізнес-омбудсмена та подання його на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) прийняття та розгляд відповідно до цього Положення скарг від суб'єктів підприємництва на дії або бездіяльність, зокрема рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, а також їх посадових осіб;

3) надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування рекомендацій щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності з метою її вдосконалення та поліпшення умов провадження підприємницької діяльності, запобігання корупційним діям та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва;

4) надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, що належать до сфери їх управління, рекомендацій щодо удосконалення та оптимізації процедур та/або способу, у який вони виконують свої повноваження, провадять підприємницьку чи іншу діяльність.

Громадянське суспільство: бере участь через механізми громадського контролю. Прикладом є Рада громадського контролю при БЕБ, яка забезпечує зворотний зв'язок із суспільством та запобігає перетворенню органу на інструмент тиску.

Питання для рефлексії:

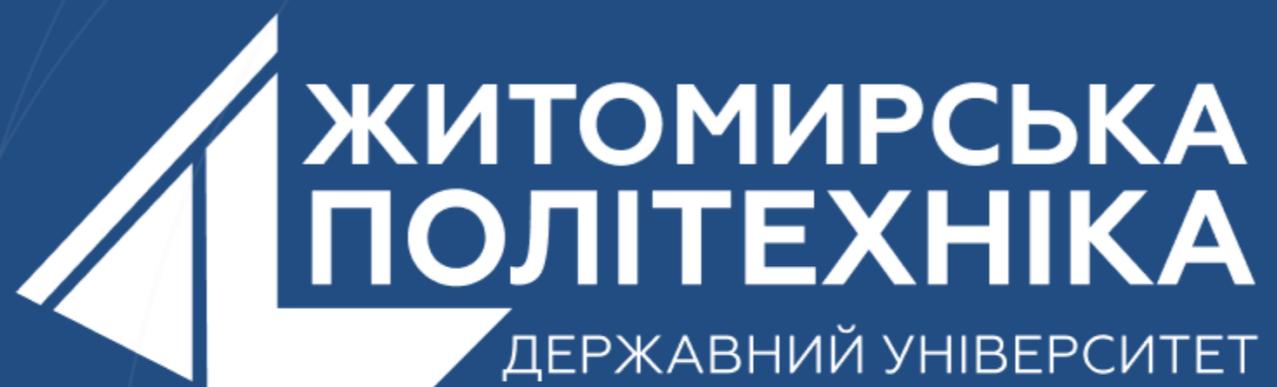
- 1. Як ви охарактеризуєте правову природу взаємодії між суб'єктами безпеки: це ієрархічне підпорядкування, координація чи паритетне співробітництво?*
- 2. Яка модель є найбільш стійкою до корупції?*
- 3. Визначити місце обраного вами об'єкта дослідження у структурі повноважень хоча б двох суб'єктів забезпечення економічної безпеки та виявити можливі зони дублювання їх функцій*

Завдання для самостійної роботи

- I. Проаналізувати правовий статус органів публічної влади у сфері економічної безпеки
- II. Дослідити роль правоохоронних і контрольних органів у забезпеченні економічної безпеки
- III. Оцінити потенціал приватного сектору та громадянського суспільства у сфері економічної безпеки

1. Державна аудиторська служба України. *Міністерство фінансів України : офіційний вебсайт*. URL: https://mof.gov.ua/uk/the_state_audit_service_of_ukraine-381
2. Мигаль М. Державна митна служба: діяльність, структура та завдання. *ГО «Інститут аналітики та адвокатури»*. 2024. 23 травня. URL: <https://iaa.org.ua/articles/state-customs-service-activities-structure-and-tasks/>
3. Завдання та повноваження. *Антимонопольний комітет України : офіційний вебпортал*. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zavdannya-ta-povnovazhennya>
4. Мах Н. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України : кваліфікаційна робота (магістерська дисертація). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 95 с.
5. Волобуєва О. О., Барган С. С. Повноваження Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України в кримінальних провадженнях. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 3-4. С. 3–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-1>.
6. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України № 1150-IX від 28 січня 2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>
7. Повноваження. *Бюро економічної безпеки України : офіційний вебсайт*. URL: <https://esbu.gov.ua/pro-biuro/povnovazhennia>
8. Положення про Державну податкову службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/pologennya>
9. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 691. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247794585>
10. Стаття 1. Статус Бюро економічної безпеки України. *Юридичний ресурс «Протокол»*. URL: https://protocol.ua/ua/pro_byuro_ekonomichnoi_bezpeki_ukraini_stattya_1/
11. Стаття 7. Взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та іншими особами. *Юридичний ресурс «Протокол»*. URL: https://protocol.ua/ua/pro_byuro_ekonomichnoi_bezpeki_ukraini_stattya_7/
12. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2021 рік. *Антимонопольний комітет України : офіційний вебпортал*. 2022. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/ccb/c10/627ccbc10ef3d640199715.pdf>

   @ZTUEDUUA

- **Розвиваємо лідерів**
- **Створюємо інновації**
- **Змінюємо світ на краще**

